

Ольга Євгенівна САМБІР,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права,
civil@univer.km.ua

УДК 347.415 (477)

ПОНЯТТЯ СУБРОГАЦІЇ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Досліджується категорія суброгації в цивільному праві України та з'ясовується її сутність за допомогою визначення її поняття. Охарактеризовано відносини, які виникають на підставі суброгації, що знаходять своє нормативне регулювання на рівні законодавчих актів України та міжнародних договорів. Встановлено, що суброгація належить до випадків трансформації зобов'язання і входить до змісту таких понять, як: заміна кредитора в зобов'язанні; виконання обов'язків боржника третьою особою, яка не є стороною зобов'язання; зворотна вимога третьої особи, яка задовольнила вимоги кредитора боржника. Зроблено висновок, що сутність суброгації полягає в її подвійній правовій природі: вона одночасно є конструкцією заміни кредитора в зобов'язанні та опосередковує право зворотної вимоги. Саме це дає можливість відособити суброгацію серед інших інститутів зобов'язального права та відмежувати від суміжних правових категорій — цесії та регресу. У результаті дослідження зроблено висновки та наведено пропозиції, спрямовані на вдосконалення національного законодавства.

Ключові слова: суброгація, заміна сторін у зобов'язанні, виконання обов'язку боржника третьою особою, зворотна вимога третьої особи, цесія, регрес.

Функціонування ринкової економіки неможливе без кругообігу товарів і грошей, що відповідно призводить до нестачі оборотних коштів в одних суб'єктів та їх надлишку в інших. Одним із способів вирішення такої диспропорції є оборот майнових прав вимоги, які в умовах жорсткої конкуренції стають одним із найбільш ліквідних видів майна. Це, у свою чергу, зумовлює те, що більшість суб'єктивних цивільних прав вимоги мають здатність переходити від одного суб'єкта до іншого, та вимагає закріплення відповідних правових форм їх переходу в цивільному обороті. Однією з таких форм, достатньо тривалий час апробованих судовою практикою та широко використовуваних у цивільних правовідносинах, зокрема й ускладнених іноземним елементом, є суброгація.

Цивільне законодавство України закріплює суброгацію як на рівні ЦК України (ст.ст. 512, 528, 556, 993) [1], інших кодифікованих нормативно-правових актів (ст. 269 Кодексу торговельного мореплавства України) [2], так і окремих законів (ст. 27 Закону України «Про страхування») [3]. Водночас законодавчі акти не містять його легального визначення, а зміст норм не дає вичерпної регламентації усіх проблемних питань, пов'язаних із суброгацією. Відсутня однаковість й серед науковців, які переважно згадують про суброгацію у страхових правовідносинах чи поруці (С. В. Дедиков, Л. А. Зубкова, О. Г. Ломідзе, В. А. Мусін, О. О. Кот, В. В. Почуйкін, М. А. Раєвська, Я. М. Романюк, Л. В. Тарасенко, А. В. Терехов, С. В. Тетерин, А. Ю. Щербакова та ін.) [4–16]. Цілком очевидно, що назріла необхідність визначення суброгації у цивільному праві, що є *метою цієї статті*.

Термін «суброгація» походить від латинського *subrogatio, subrogo* — «обрання замість», «заміщення», «доповнювати» (про закон) [17, с. 967]. У сучасному праві термін «суброгація» є полісемантичним. Так, у міжнародному праві суброгація практично означає визнання обов'язку сплатити компенсацію за втрачені інвестиції іноземній державі як правонаступникові (цесіонарію) інвестора, тобто основна особливість суброгації полягає в тому, що права приватної особи передаються суб'єктові міжнародного права, захищаються на міждержавному рівні, тобто відбувається трансформація цивільно-правових відносин у міжнародні публічно-правові [18, с. 102]. При цьому приватне право розмежовує речову (реальну) та особисту суброгацію. Реальна суброгація означає, що окремі речі, які входять до складної речі, можуть замінюватися іншим: складна річ як єдине ціле продовжує існувати як незмінна; нова річ займає місце речі, яка вибула [19, с. 64]. Особиста суброгація полягає у переході до нового кредитора (суброганта) вимог у розмірі реально сплаченої суми грошей або в межах іншого фактичного виконання [20, с. 683]. Власне, в останньому значенні суброгація і буде предметом нашого дослідження.

Також необхідно вказати, що ЦК України не містить терміну «суброгація», на відміну від проекту ЦК України, який називав суброгацію однією з підстав переходу прав кредитора до іншої особи та визначав її як придбання всіх прав, що належали раніше кредитором, внаслідок виконання третьою особою (суброгантом) обов'язків боржника щодо цього кредитора (ст. 619 проекту ЦК України) [21]. Однак в остаточній редакції

така норма не збереглась. У законодавстві України термін «суброгація» використовується лише у ст. 269 Кодексу торговельного мореплавства України [2], яка стосується переходу прав на застраховане майно до страховика у разі сплати ним страхової суми.

Разом з тим механізм суброгації, не будучи прямо названим, отримав своє законодавче закріплення як у ЦК України (ст. 512 — заміна кредитора у зобов'язанні внаслідок виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем), а також виконання обов'язку боржника третьою особою; ст. 528 — перехід прав кредитора у зобов'язанні до третьої особи, яка задовольнила вимогу кредитора без згоди боржника у разі небезпеки втратити право на майно боржника (право оренди, право застави тощо) внаслідок звернення кредитором стягнення на це майно; ст. 556 — перехід усіх прав кредитора у зобов'язанні, в тому числі й тих, що забезпечували його виконання, до поручителя, який виконав зобов'язання, забезпечене порукою; ст. 993 — перехід у межах фактичних витрат до страховика, який виплатив страхове відшкодування за договором майнового страхування, права вимоги, яке страхувальник або інша особа, що одержала страхове відшкодування, має до особи, відповідальної за завдані збитки) [1], так і окремих законах (ст. 27 Закону України «Про страхування» [3]).

Одночасно відносини, які виникають на підставі суброгації, знаходять своє нормативне регулювання на рівні міжнародних договорів. До таких міжнародних правових актів слід віднести і ті, які виникають на підставі суброгації, знаходять своє нормативне регулювання на рівні міжнародних договорів, і ті, які ратифіковані та набули чинності для України, наприклад, Конвенція про міжнародні майнові права на рухоме обладнання, ратифікована згідно із Законом України від 6 червня 2012 р. [22]. При цьому необхідно вказати, що міжнародні норми допускають суброгацію як щодо договірних (у випадку, якщо згідно з договором одна особа («кредитор») має право щодо іншої особи («боржника»), а третя особа несе обов'язок задовольнити вимоги кредитора або на виконання цього обов'язку задовольнила вимоги кредитора, то право, що підлягає застосуванню до цього обов'язку третьої особи, визначає, чи може і в якій мірі третя особа здійснювати права, які належали кредиторіві щодо боржника згідно з правом, що регулює їх відносини (законна суброгація) ст. 15 Регламенту Європейського Парламенту і Ради «Про право, що підлягає застосуванню щодо договірних зобов'язань» [23]), так і позадоговірних зобов'язань (у випадку, якщо в рамках позадоговірного зобов'язання одна особа («кредитор») має права щодо іншої особи («боржника»), а третя особа несе обов'язок задовольнити вимоги кредитора чи на виконання цього обов'язку задовольнила вимоги кредитора, то право, що підлягає застосуванню до цього обов'язку третьої особи, визначає, чи може і в якій мірі третя особа здійснювати права, які належали кредиторіві щодо боржника згідно з правом, що регулює їх відносини (суброгація) ст. 19 Регламенту Європейського Парламенту і Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань» [24]).

Однак чинне цивільне законодавство не містить визначення поняття суброгації, загальних положень щодо її механізму та детального

встановлення особливостей окремих різновидів суброгації. Саме цим у поєднанні з іншомовним походженням слова, напевно, і пояснюється відсутність єдиного терміновживання щодо учасників відносин із суброгації. Так, третя особа, яка заміщує кредитора в зобов'язанні, внаслідок виконання обов'язку боржника, в літературі отримує різні назви: «суброгант» [9, с. 6], «суброгат» [25, с. 359], «суброгатор» [26, с. 71]. Залишивши для філологів дискусію щодо правильності словотворення слів іншомовного походження, ми, беручи за основу проект ЦК України та продовжуючи, таким чином, вітчизняну традицію терміновживання, будемо називати третю особу, яка в порядку суброгації набуває прав кредитора, суброгантом, а інших учасників відносин із суброгації — кредитор (первісний кредитор) та боржник відповідно.

Звичайно, такий термінологічний аналіз не розкриває сутності суброгації. А враховуючи те, що суброгація, як влучно відмічає В. А. Мусін, є «специфічним правовим феноменом» [27, с. 12], її правова природа потребує детального дослідження. Для того, щоб розкрити сутність поняття «суброгації», необхідно з'ясувати її істотні ознаки, до яких прийнято відносити ознаки роду та видові відмінності [28, с. 47]. Визначаючи приналежність суброгації до певного класу правових понять, слід розпочати з того, що вона є різновидом правонаступництва, тобто опосередковує перехід прав від однієї особи до іншої. При цьому суброгація належить до сингулярного правонаступництва, тобто в такому випадку до особи переходить лише окреме право. У той же час суброгація стосується зобов'язального права та є одним із механізмів трансформації зобов'язання [29, с. 306], поряд із відступленням права вимоги, переводом боргу, новацією, домовленістю сторін про передання боржником кредиторіві відступного тощо. Серед таких трансформацій в окрему групу слід об'єднати відступлення права вимоги, перевід боргу та суброгацію, оскільки вони опосередковують заміну сторони у зобов'язанні. Доречно вказати, що при суброгації, на відміну від новації, змінюється суб'єктний склад первісного зобов'язання, але зберігаються додаткові зобов'язання, пов'язані з первісним. Таким чином, суброгація, поряд із цесією та універсальним правонаступництвом, зумовлює заміну кредитора в зобов'язанні.

Суброгація, на відміну від інших видів правонаступництва в зобов'язанні, також характеризується тим, що має місце у випадку виконання обов'язку боржника третьою особою, яка не є стороною зобов'язання. Справді, не підлягає сумніву й те, що суброгація оформляє відносини за участю третіх осіб, для яких властива наявність двох правовідносин, що зв'язують три сторони, одна з яких (кредитор) є учасником обох правовідносин [30, с. 34]. Відповідно до норм ЦК України боржник зобов'язаний виконати свій обов'язок, якщо інше не встановлено договором або законом, не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту (ст. 527 ЦК України). Також виконання обов'язку може бути покладено боржником на іншу особу, якщо з умов договору, вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства або суті зобов'язання не впливає обов'язок боржника виконати зобов'язання особисто (ст. 528 ЦК України). Тому слід розмежовувати два випадки: коли зобов'язання

виконується справжнім (належним) боржником та коли воно виконується третьою особою.

Особа, яке сплачує борг замість дійсного боржника, може бути або зобов'язаною разом з головним боржником (співборжником останнього), або третьою особою, абсолютно не пов'язаною із зобов'язанням. Наслідком такого виконання є те, що, з одного боку, кредитор перестає бути кредитором свого боржника: він отримав виконання, а тому нічого більше не може вимагати; з іншого — боржник майже ніколи не звільняється від боргу. Він майже завжди тільки міняє кредитора і стає зобов'язаним стосовно тієї особи, яка замість нього зробила платіж і яка в силу цього має право вимагати повернення зроблених нею витрат [31, с. 129].

За загальними правилами, коли третя особа сплатить чужий борг, борг погашається, а третя особа може вимагати від боржника сплатену за нього суму через пред'явлення позову з доручення або ведення чужих справ без доручення, залежно від того, чи здійснила вона платіж за проханням боржника чи з власної ініціативи. Але право вимоги, яке виникає в третьої особи щодо боржника, відрізняється від того, яке оплатила третя особа; воно не користується гарантіями, пов'язаними з тим правом. У деяких випадках у силу особливої вказівки закону визнається, що особа, яка сплатила чужий борг, може пред'явити до боржника замість позову із доручення або ведення чужих справ без доручення той же позов, який належав кредиторіві, з усіма його гарантіями і додатковими правами. У цьому — велика перевага для платника, який вступає в усі права кредитора [32, с. 471].

У чому ж полягає перевага права вимоги в порядку суброгації перед правом вимоги на підставі вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення? Вона полягає в тому, що така вимога, як правило, має велику силу і краще гарантується, ніж проста вимога, заснована на веденні чужих справ без доручення. В останньому випадку особа також сплачує борг замість боржника і набуває стосовно нього певні права (ст. 1160 ЦК України). Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, має право вимагати від цієї особи відшкодування фактично зроблених витрат, якщо вони були виправдані обставинами, за яких були вчинені дії. А якщо особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, при першій нагоді не повідомила цю особу про свої дії, то вона не має права вимагати відшкодування зроблених витрат. Навпаки, якщо був зроблений платіж зі вступом у права кредитора (суброгація), то особа, яка сплатила борг, зберігає, таким чином, усі переваги колишнього кредитора.

Однак саме в цьому і полягає основна внутрішня суперечливість суброгації: виконання спричиняє не припинення зобов'язання, а заміну сторони в зобов'язанні. Як відмічає Г. М. Шевченко, виконання зобов'язання третьою особою за боржника передбачає припинення відповідних прав кредитора. Будучи ж припиненим, право вимоги кредитора вже ні до кого не може перейти [33, с. 33]. Наукова дискусія з цього питання має достатньо довгу історію. Так, ще Є. Годеме в цьому контексті виділяв три наукові концепції. На думку представників першої концепції, первісне право вимоги припиняється, але його гарантії переходять на нове право, набуте особою, яка здійснила платіж. Це ідея

обмежує дію суброгації. Первісне право не переходить до особи, яка вступила в зобов'язання, а тільки переходять деякі додаткові права — договірні іпотека або порука. Але якості, пов'язані з самим правом вимоги, не перейдуть до особи, яка вступила в права кредитора (виконавчий титул, торговий характер та ін.).

Відповідно до іншої концепції оплачене право вимоги вважається таким, що продовжує існування на користь того, хто вступив у зобов'язання. При другій концепції суброгація є справжньою передачею права вимоги, договірною або законною. Проте більшість авторів приймають цю ідею тільки з обмеженнями. Прибічники третьої концепції стверджують, що суброгацію не варто повністю прирівнювати до передачі права: обидві дії мають різний характер. Передача прав є актом розрахунку; суброгація пояснюється послугою, зробленою боржникові. Звідси приходять до висновку, що суброгація має подвійне значення: платіж щодо кредитора, право якого погашається; передача права щодо боржника та інших заінтересованих осіб, шляхом фікції, за якою борг переживає своє погашення [32, с. 479].

Кожна із зазначених концепцій, на нашу думку, має певні недоліки. Так, перша концепція взагалі не узгоджується із чинним законодавством, у якому суброгація опосередковує саме перехід права вимоги, а отже, і заміну сторони в зобов'язанні. Друга концепція призводить до змішування понять суброгації, цесії та необхідності встановлення співвідношення між ними. Остання концепція фактично розглядає суброгацію на межі з регресом, залишаючи при цьому без відповіді питання: чому в одних випадках виконання обов'язку боржника тягне за собою регрес, а в інших — суброгацію?

У радянський період спробу пояснити правову природу суброгації, співвідносячи при цьому її з регресом, здійснив В. А. Мусін. Науковець стверджував, що при суброгації у розпорядженні кредитора зосереджуються два права, спрямовані на виконання одного і того ж обов'язку, — одне щодо боржника, інше — стосовно майбутнього суброганта, наприклад, до поручителя. Навпаки, кредитор регредієнта має у розпорядженні усього одне право. Після того, як регредієнт робить платіж, це право вважається здійсненим і тому припиняється [8, с. 129–130]. Однак така позиція принаймні не охоплює всіх випадків суброгації, передбачених чинним законодавством, — задоволення вимоги кредитора іншою особою без згоди боржника у разі небезпеки втратити право на майно боржника (право оренди, право застави тощо) внаслідок звернення кредитором стягнення на це майно (ч. 3 ст. 528 ЦК України) — та не пояснює, чому гарант має право на зворотну вимогу (регрес) до боржника в межах суми, сплаченої ним за гарантією кредиторів (ч. 1 ст. 569 ЦК України), а не право вимоги в порядку суброгації.

Сучасні дослідники переважно обмежуються констатацією факту, що суброгація є встановленим законом винятком із загального правила про припинення зобов'язання належним виконанням [9, с. 6], або ж пояснюють протиріччя між фактом виконання зобов'язання, з одного боку, і збереженням права вимоги — з іншого, спираючись на принципи законотворчості. Так, Н. Ю. Рассказова пояснює, що у сфері позитивного права законодавець може керуватися будь-яким з трьох мотивів:

формально-юридичною логікою, ідеями політики права або суто утилітарними міркуваннями. Там, де питання політики права або корисності є важливішими за правову логіку, нею жертвують. І це правильно, оскільки право служить життю, а не абстрактним поняттям. Оскільки оборот схвалює виконання зобов'язання третьою особою, інтерес цієї особи повинен бути захищений шляхом встановлення спеціального правила [34, с. 102]. З таким утилітарним підходом можна погодитись. З цих міркувань пропонуємо ст. 528 ЦК України доповнити частиною четвертою такого змісту: «*Виконання обов'язку боржника іншою особою припиняє зобов'язання, за винятком випадків, коли таке виконання призводить до переходу прав кредитора в порядку суброгації*».

З цього приводу слід підтримати висловлений у цивілістиці погляд на суброгацію як правову конструкцію, що забезпечує зворотну вимогу третьої особи, яка задовольнила кредитора боржника. Так, О. Г. Ломідзе вважає, що вимога в порядку суброгації — це вид зворотної вимоги, тобто вимоги, спрямованої на повернення сплачених раніше сум [7, с. 24]. С. В. Дедиков також вважає, що інститут суброгації встановлює зворотну вимогу [4, с. 46]. Справді, особа, яка сплачує борг іншої, у принципі має право зворотної вимоги проти звільненого таким чином боржника. З цього правила є лише один виняток, що зустрічається дуже зрідка, а саме: коли чужий борг сплачений «*animo donandi*», тобто коли третя особа, сплачуючи чужий борг, бажала обдарувати боржника, звільняючи його від зобов'язання. У цьому випадку згідно з наміром третьої особи закон не наділяє його зворотною вимогою [31, с. 130]. Розуміння суброгації як права зворотної вимоги пояснює її близькість із конструкцією регресу та зумовлює необхідність розмежування між собою.

Таким чином, сутність суброгації полягає в її подвійній правовій природі: вона одночасно є конструкцією заміни кредитора в зобов'язанні та опосередковує право зворотної вимоги. Саме це, на наш погляд, дає можливість відособити суброгацію серед інших інститутів зобов'язального права та відмежувати від суміжних правових категорій. Більше того, розуміння правової природи суброгації сприяє виявленню кожного окремого випадку суброгації, передбаченого чинним законодавством. У той же час аналіз таких випадків слугує з'ясуванню їх спільних ознак, що, у свою чергу, обумовлює визначення змісту та окреслення обсягу поняття «суброгація».

На основі проведеного дослідження спробуємо дати визначення поняття суброгації. Насамперед відмітимо, що чинне законодавство не містить легальної дефініції, однак науковці у своїх дослідженнях досить часто формулюють авторські визначення. Попри видиму подібність усіх доктринальних визначень суброгації, слід звернути увагу на їх принципові відмінності. Найчастіше суброгація розглядається як перехід права вимоги — перехід до особи, яка виконала зобов'язання замість іншої особи (основного боржника), у розмірі виконання права кредитора (О. Г. Ломідзе [7, с. 283]). Інші вчені вказують на те, суброгація є заміною кредитора у зобов'язанні — заміною кредитора в цивільному правовідношенні за законом, що відбувається на підставі платежу, зробленого третьою особою первинному кредиторові (А. Ю. Щербакова [16, с. 51]). Інколи у визначенні

суброгації вказується її цільове спрямування — перехід прав кредитора до третьої особи внаслідок і в межах платежу, з метою захисту інтересів третьої особи (А. В. Терехов [30, с. 48]). Окремі цивілісти визначають суброгацію через перелік її ознак: вступ третьої особи у права кредитора шляхом виконання обов'язку боржника; зміна особи на боці кредитора у вже існуючому зобов'язанні; це перехід прав вимоги до нового кредитора в тому обсязі, в якому виконаний обов'язок за боржника; перехід прав, основою виникнення яких є відносини між первісним кредитором і боржником (В. В. Почуйкін [10, с. 24]).

Вважаємо, що всі вказані визначення, попри свою наукову цінність, мають один недолік: вони не повною мірою відображають зміст поняття суброгації, а відтак не є співмірними за обсягом. Виходячи із подвійної правової природи суброгації, можемо означити власне визначення. Під суброгацією слід розуміти перехід права вимоги від кредитора до третьої особи (суброганта) внаслідок виконання останньою обов'язку боржника у випадках, передбачених законом, у тому числі за домовленістю між кредитором та суброгантом чи між боржником та суброгантом, що, у свою чергу, спрямовано на повернення суброганту наданого кредитором виконання за рахунок боржника, а відтак опосередковує право суброганта на зворотну вимогу до боржника.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40-44. — Ст. 356.
2. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 47-52. — Ст. 349.
3. Про страхування : Закон України від 07.03.1996 р. № 85/96-ВР, у ред. Закону України від 04.10.2001 р. № 2745-III [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 7. — Ст. 50.
4. Дедиков, С. Регресс и суброгация по договорам ОСАГО [Текст] / С. Дедиков // Хозяйство и право. — 2004. — № 9. — С. 41-46.
5. Дедиков, С. Регресс и суброгация: опыт сравнительного анализа [Текст] / С. Дедиков // Хозяйство и право. — 2005. — № 4. — С. 64-67.
6. Зубкова, Л. А. Суброгация та регрес при виплаті страхового відшкодування по договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників дорожніх транспортних засобів в Україні [Текст] / Л. А. Зубкова // Правовий вісник Української академії банківської справи. — 2013. — № 1. — С. 58-62.
7. Ломидзе, О. Г. Проблема перехода гражданских прав и обязанностей [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ломидзе Ольга Георгиевна. — Ростов н/Д, 1999. — 195 л.
8. Мусин, В. А. Суброгация в советском гражданском праве [Текст] / В. А. Мусин // Советское государство и право. — 1976. — № 7. — С. 126-130.
9. Кот, О. О. Перехід прав кредитора до третіх осіб в цивільному праві України [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / О. О. Кот. — К., 2002. — 20 с.

10. *Почуйкин, В. В.* Основные проблемы уступки права требования в современном гражданском праве России [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Почуйкин Валерий Викторович. — М., 2003. — 188 л.
11. *Раевская, М. А.* Регресс и суброгация в договоре страхования ответственности [Текст] / М. А. Раевская // Юридический журнал. — 2008. — № 1. — С. 97–100.
12. *Романюк, Я.* Суброгация та особливості її застосування у правовідносинах страхування [Текст] / Я. Романюк // Слово національної школи суддів України. — 2012. — № 1 (1). — С. 136–141.
13. *Тарасенко, Л. В.* Цивільно-правова відповідальність за порушення грошових зобов'язань [Текст] : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. В. Тарасенко. — К., 2006. — 23 с.
14. *Терехов, А. В.* Суброгация в современном гражданском праве России (вопросы теории и практики) [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / А. В. Терехов ; Моск. ун-т МВД России. — М., 2008. — 29 с.
15. *Тетерин, С. В.* Проблемы допустимости уступки требования [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право» / С. В. Тетерин ; Байкальский государственный университет экономики и права. — Томск, 2004. — 23 с.
16. *Щербакова, А. Ю.* Понятие и природа суброгации [Текст] / А. Ю. Щербакова // Юрист. — 2008. — № 9. — С. 45–51.
17. *Дворецкий, И. Х.* Латинско-русский словарь [Текст] / И. Х. Дворецкий. — [2-е изд.] — М. : Русский язык, 1976. — 1096 с.
18. *Каюмов, Р. И.* Страхование иностранных инвестиций: частнопровые аспекты правового регулирования [Текст] / Р. И. Каюмов // Евразийский юридический журнал. — 2009. — № 1 (8). — С. 102–113.
19. *Морандьер, Л. Ж.* Гражданское право Франции [Текст] : в 3-х т. / Л. Ж. де ла Морандьер ; пер. с фр., авт. предисл. Е. А. Флейшиц. — М. : Иностранная литература, 1958. — Т. 1. — 744 с.
20. *Юридична енциклопедія* : в 6 т. [Текст] / ред. Ю. С. Шемшученко. — К. : Укр. енциклопедія, 1998. — Т. 5 : П–С. — 2003. — 736 с.
21. Проект Цивільного кодексу України від 25.08.1996 р. [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. — URL : <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=1958&pf35401=9478>.
22. Про ратифікацію Конвенції про міжнародні майнові права на рухоме обладнання та Протоколу до Конвенції про міжнародні майнові права на рухоме обладнання з питань авіаційного обладнання : Закон України від 06.06.2012 р. № 4904–VI [Текст] // Офіційний вісник України. — 2012. — № 50. — Ст. 1953.
23. О праве, подлежащем применению к договорным обязательствам («Рим I»): Регламент (ЕС) № 593/2008 Европейского Парламента и Совета (Страсбург, 17 июня 2008 года) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_905.
24. О праве, подлежащем применению к внедоговорным обязательствам («Рим II»): Регламент (ЕС) № 864/2007 Европейского Парламента и Совета (Страсбург, 11 июля 2007 года) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. Законодавство України. — URL : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_907.

25. Гражданское право [Текст] : в 4 т. : учеб. / [Витрянский В. В. и др.] ; отв. ред. Е. А. Суханов. — 3-е изд., перераб. и доп. — М. : Волтере Клувер, 2006. — Том 4: Обязательственное право. — 816 с.
26. Белов, В. А. Денежные обязательства [Текст] / В. А. Белов. — М. : ЮрИнфоР, 2001. — 236 с.
27. Мусин, В. А. Договор морского страхования по советскому и иностранному праву: страхование судов и грузов [Текст] : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право и процесс» / В. А. Мусин. — Л., 1975 — 35 с.
28. Николаев, И. В. Логика (дедуктивная, индуктивная, диалектическая) [Текст] : учеб. пособ. [к курсу логики] / И. В. Николаев. — изд. 2-е, перераб. — СПб. : Изд-во Николаева И. В., 2001. — 205 с.
29. Саватье, Р. Теория обязательств: юридический и экономический очерк [Текст] / Р. Саватье ; пер. с фр., вступ. ст. Р. О. Халфиной. — М. : Прогресс, 1972. — 440 с.
30. Терехов, А. В. Суброгация в современном гражданском праве России (вопросы теории и практики) [Текст] : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Терехов Александр Валерьевич ; Моск. ун-т МВД России. — М., 2008. — 185 л.
31. Пляниоль, М. Курс французского гражданского права [Текст] / М. Пляниоль ; пер. с франц. В. Ю. Гартмана. — Петроков : Тип. С. Ланского, 1911. — Ч. 1 : Теория об обязательствах. — 152 с.
32. Годэмэ, Е. Общая теория обязательств [Текст] / Е. Годэмэ ; пер. с франц. И. В. Новицкого. — М. : Юридическое изд-во Министерства юстиции СССР, 1948. — 511 с.
33. Шевченко, Г. Н. Регрессные обязательства в отношениях между социалистическими организациями [Текст] / Г. Н. Шевченко. — Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 1990. — 115 с.
34. Рассказова, Н. Ю. Последствия исполнения обеспечительного обязательства [Текст] / Н. Ю. Рассказова // Вестник гражданского права. — 2010. — № 6. — С. 92-130.

*Рекомендовано до друку кафедрою цивільного права та процесу
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 11 від 24 лютого 2015 року)*

Надійшла до редакції 12.02.2016

Самбир О. Е. Понятие суброгации в гражданском праве Украины

Исследуется категория суброгации в гражданском праве Украины и выясняется ее сущность с помощью определения ее понятия. Охарактеризованы отношения, возникающие на основании суброгации, что находят свое нормативное регулирование на уровне законодательных актов Украины и международных договоров. Установлено, что суброгация относится к случаям трансформации обязательства и входит в содержание таких понятий, как: замена кредитора в обязательстве; исполнение обязанностей должника третьим лицом, которое не является стороной обязательства; обратное требование третьего лица, которое удовлетворило требование кредитора должника. Сделан вывод, что сущность суброгации заключается в ее двойной правовой природе: она одновременно является конструкцией замены кредитора в обязательстве и опосредует право обратного требования. Именно это дает возможность обособить суброгацию среди других институтов обязательственного права и отграничить от смежных правовых категорий — цессии и регресса. В результате исследования сделаны выводы и приведены предложения, направленные на совершенствование национального законодательства.

Ключевые слова: суброгация, замена сторон в обязательстве, исполнение обязанности должника третьим лицом, обратное требование третьего лица, цессия, регресс.

Sambir, O. Y. Concept of the Subrogation of Civil Law of Ukraine

The category of the subrogation in civil law of Ukraine is investigated and its essence by means of definition of its concept is investigated. The relations arising on the basis of the subrogation that find the standard regulation at the level of acts of Ukraine and international treaties are characterized. It is established that the subrogation belongs to cases of transformation of the obligation and enters the content of such concepts as: replacement of the creditor in the obligation; performance of duties of the debtor by the third party which isn't the party of the obligation; the return requirement of the third party which has met the requirement of the debtor's creditor. The conclusion is drawn that the essence of the subrogation lies in her double legal nature: it is at the same time a construction of replacement of the creditor in the obligation and mediates the right of the return requirement. It gives the chance to isolate the subrogation among other institutes of a liability law and to delimit from adjacent legal categories — of cession and regress. As a result of research conclusions are made and the offers directed to improvement of the national legislation are provided.

Keywords: the subrogation, replacement of the parties in the obligation, discharge of duty of the debtor by the third party, the return requirement of the third party, cession, regress.

